

Голові спеціалізованої вченої
ради Д 58.082.04
Західноукраїнського
національного університету
46009, м. Тернопіль, вул.
Львівська, 11 а

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію Канюки Наталі Валеріївни

**на тему «Адміністративно-правове забезпечення електронного
судочинства в Україні», представлену на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне
право і процес; фінансове право; інформаційне право**

В результаті ознайомлення з дисертацією та науковими працями, опублікованими за темою, відмічено ступінь актуальності обраної теми, обґрунтованість наукових положень, що належать до новизни, висновків та рекомендацій, окреслених у роботі, повноту їх відтворення в публікаціях дисертантки, а також зроблено висновок щодо відповідності дисертації Н.В. Канюки встановленим вимогам.

Актуальність теми дослідження зумовлена насамперед євроінтеграційними процесами, що відбуваються нині в Україні. Прагнення нашої держави стати повноцінним членом євроспільноти поставило перед нею низку завдань, зокрема й впровадження стандартів та практики європейського судочинства щодо незалежності, об'єктивності та ефективності судової системи. Їх виконання має на меті сприяти підвищенню якості роботи судів та забезпеченню справедливого правосуддя, покращенню доступу громадян до суду. Реформи у цьому напрямку включають у себе спрощення процедур, зменшення бюрократичних бар'єрів та поліпшення правової допомоги, що має наслідком спрощення процедури захисту прав громадян у суді.

Важливу роль при здійсненні правосуддя відіграють інформаційно-комунікативні технології, застосування яких значно спрощує громадянам та іншим учасникам судового процесу доступ до правосуддя, що набуло особливої актуальності не лише у період дії в Україні карантинних обмежень, пов'язаних з COVID – 19, але й під час повномасштабної агресії російської федерації проти нашої держави. Крім того, автоматизована (електронна) обробка, облік та контроль документів та судових справ, безперечно, спрощують розгляд справ та зменшують затримки в судових процесах. Ще одним аргументом на користь електронного судочинства є доступність до інформації про судові справи, рішення, в тому числі й через Єдиний державний реєстр судових рішень, що робить процес судочинства більш прозорим та дозволяє громадськості відстежувати судові процеси та контролювати їх законність. Електронне судочинство допомагає автоматизувати значну кількість адміністративних процедур, що робить роботу судових працівників більш ефективною та зменшує кількість помилок. Збереження судової документації в електронній формі робить її більш стійкою до втрат та знищення, забезпечуючи довгострокові доступність та надійність.

Наведені на користь електронного судочинства аргументи є важливими аспектами досягнення справедливого правосуддя. Водночас проблеми, які виникають в процесі впровадження електронного судочинства в Україні, в тому числі пов'язані із недосконалістю нормативного регулювання правовідносин у досліджуваній сфері, потребують детального вивчення, тому дослідження Н.В. Канюкою електронного судочинства в Україні на предмет його адміністративно-правового забезпечення є актуальним.

Проблема, висвітлена у дисертації, залишається малодослідженою у адміністративно-правовій науці. Низка аспектів даної проблеми розроблена вітчизняними та зарубіжними теоретиками права та представниками галузевих наук, зокрема на предмет розкриття та співвідношення феноменів «судочинство» та «правосуддя», дослідження правової природи електронного судочинства, наукового аналізу передумов становлення електронного діловодства та документообігу в судовій системі як невід'ємної складової

електронного судочинства, міжнародного досвіду та практик впровадження електронного судочинства в Україні – ці та інші здобутки стали основою для висвітлення обраної дисертанткою для дослідження проблеми.

Водночас цілісного, з врахуванням актуальних питань впровадження електронного судочинства, дослідження в нашій державі до цього часу зроблено не було. Тому висвітлення проблеми впровадження електронного судочинства сприятиме подоланню існуючих прогалин, а розкриття особливостей та спірних питань здійснення електронного правосуддя в умовах воєнного стану підкреслює її актуальність.

На своєчасність теми дисертаційної роботи вказує також те, що, попри значну увагу науковців до проблематики електронного судочинства у різних сферах права, з позиції його адміністративно-правового забезпечення в Україні наукових розвідок поки вкрай недостатньо і поставлені у дослідженні питання у повному обсязі не вирішені. Тому за науковою та практичною значимістю обрана Н.В. Канюкою тема цілком відповідає кандидатській дисертації зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Обґрунтованість наукових положень дисертації, їхня достовірність і новизна. Застосування Н.В. Канюкою структурованої методології сприяло забезпеченню необхідної достовірності наукових результатів, викладених у роботі. Вважаємо за потрібне з позитивної сторони відзначити факт використання автором комплексу методологічного інструментарію, який дозволив всебічно висвітлити обрану дисертанткою проблематику. Зокрема було використано методи системного аналізу, наукового узагальнення, порівняльний, гносеологічний, аксіологічний, феноменологічний, порівняльно-правовий та інші методи та підходи.

Не залишилася поза увагою методологічна коректність визначення об'єкту, предмету, постановки мети та завдань роботи, що, однозначно, позитивно позначилось на науковій новизні результатів дисертаційного дослідження. До того ж використання джерельної бази із майже трьохсот наукових позицій, що включає дисертаційні роботи, монографічні дослідження,

наукові статті вітчизняних та зарубіжних дослідників, міжнародні та вітчизняні нормативно-правові акти, судову практику тощо, створили якісне підґрунтя для досягнення поставленої мети. Дисертантка вдало підкріплює власні позиції за допомогою використання поглядів авторитетних науковців, здійснює їх коректну інтерпретацію та викладає свої позиції з різних питань досліджуваної проблематики.

Незважаючи на те, що дослідження доволі складне, оскільки в ньому, крім застосування положень адміністративно-правової науки, мали місце різні аспекти організації документообігу та діловодства, застосування інформаційних технологій, процесуально-правові аспекти, тема розкрита всебічно та глибоко, що є результатом продуманості роботи, її доброї сформованості.

Актуальну наукову проблему, що досліджується Н.В. Канюкою, розв'язують нові, додатково обґрунтовані та удосконалені результати:

1. Враховуючи теоретико-правові аспекти понять «правосуддя» та «судочинство», доведено необхідність відмежування цих термінів як понять, відмінних за своїм правовим змістом. Змістовне наповнення терміну «правосуддя» лежить в площині прагнення в процесі вирішення справи до забезпечення справедливого судового захисту. Водночас, «судочинство» більше пов'язано з самими процесами і процедурами здійснення правосуддя, що досягається, відповідно до чинного законодавства, завдяки існуванню різних видів судочинства;

2. Окреслено «електронне судочинство» як процесуальну діяльність у сфері здійснення правосуддя із застосуванням засобів інформаційно-комунікаційних технологій. Доведено, що нині ціллю електронного судочинства є не зміна суті правосуддя, а збільшення завдяки можливостям засобів ІКТ ефективності роботи органів судової влади та покращення комунікації між учасниками судового процесу (с. 61 дис.);

3. Визначено різноплановість організації електронного діловодства та документообігу, водночас наголошено на зв'язку у підсумку всіх її аспектів із реалізацією ідеї електронного правосуддя. Здійснення судочинства із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у процесі

ведення діловодства відкриває шлях доступу особи до електронного правосуддя, тому від якості здійснення електронного судочинства, забезпеченого сучасним високим рівнем організації діловодства та документообігу залежить, чи буде у підсумку досягнуто мети електронного правосуддя.

4. Окреслено такі причини виникнення перешкод до її розвитку у період війни в Україні:

- об'єктивні – здебільшого викликані військовою агресією російської федерації. Зокрема: масовані обстріли об'єктів критичної інфраструктури, внаслідок чого знеструмлюються необхідні технічні засоби; повітряні тривоги, під час яких для збереження життя та здоров'я усіх причетних до електронного судочинства осіб має бути забезпечено знаходження їх в укритті або залишення ними відповідних установ; перебування частини території України під окупацією та ін.;

- суб'єктивні – залежать від усіх причетних до забезпечення електронного судочинства суб'єктів. До цієї групи причин виникнення перешкод зараховуються: недостатній рівень кадрового і технічного забезпечення, недосконалість державної політики у сфері здійснення електронного судочинства, низька активність учасників судового процесу щодо використання інструментів електронного судочинства та ін.;

5. Доведено, що ряд перешкод для доступу до електронного судочинства, які виникають у період збройної агресії російської федерації і мають суб'єктивне підґрунтя, існували й до початку введення режиму воєнного стану. Натомість причини, які були залічені до об'єктивних і пов'язані з війною російської федерації проти України, одночасно і гальмують доступ до електронного судочинства, і неабияк активізують використання засобів інформаційних технологій в судочинстві, сприяючи його розвитку;

6. Наголошено на обов'язковості під час дії режиму воєнного стану дотримання основних принципів здійснення судочинства. Зокрема, при обмеженні доступу до ЄДРСР має бути забезпечено принцип пропорційності, що передбачає належне обґрунтування застосування обмежень та їх

відповідність меті захисту національної безпеки під час війни. Застосування обмежень доступу до ЄДРСР можливе лише при потенційній загрозі безпеці держави, а їх тривалість залежить від часу, протягом якого існують обставини, які їх викликали (с. 183 дис.).

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації в опублікованих працях.

Основні положення дисертаційного дослідження висвітлено у десяти публікаціях, серед яких п'ять статей опубліковано у наукових фахових виданнях України, одна – у періодичному виданні закордоном, п'ять у збірниках тез доповідей на науково-практичних заходах.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані у роботі висновки і пропозиції можуть бути використані: у науково-дослідній діяльності – для подальших наукових досліджень у сфері розвитку адміністративно-правового забезпечення електронного судочинства України; у правотворчій діяльності – при формуванні концептуальних напрямів реформування механізмів використання цифрових технологій в судочинстві, а також удосконаленні законодавства із зазначених питань; у правозастосовній діяльності – для вдосконалення судової практики, а також механізмів організації та адміністрування системи електронного судочинства; в освітньому процесі – для підвищення якісного рівня правових знань студентів-юристів та правової і цифрової освіти громадян України. Матеріали дисертації можуть бути використані для викладання дисциплін «Інформаційні технології в праві», «Правові інституції України», «Адміністративно-деліктне право», підготовки монографій, підручників, лекцій, навчальних посібників, методичних матеріалів із зазначених курсів.

Поряд із зазначеними вище успішними результатами, ідеями, висновками, напрацьованими авторкою, в роботі міститься низка дискусійних положень, які потребують додаткових пояснень, доповнень, конкретизації тощо. Зокрема:

На сторінці 23 дисертації авторкою обґрунтовується необхідність з метою розкриття феномену «електронного судочинства» визначити співвідношення понять «правосуддя» та «судочинство». Цілком слушно наводяться наукові

позиції, у яких в результаті висвітлення різних аспектів досліджуваних феноменів заперечується можливість їх ототожнення. Дисертанткою висловлена власна позиція, згідно з якою, на відміну від терміну «правосуддя», значення якого розкривається через процесуальну процедуру захисту прав і свобод, яка повинна відповідати ціннісним орієнтирам конкретного суспільства і забезпечувати справедливий судовий захист, термін «судочинство», насамперед вказує на сам процес здійснення судочинства відповідно до чинного законодавства (с. 29 дис.). Разом із тим, на нашу думку, у продовження наукової дискусії автором необхідно було більше уваги зацентрувати на розкритті термінів «електронне правосуддя» та «електронне судочинство», «електронний суд» та їх співвідношенні. Це ж стосується і розуміння самого поняття «адміністративно-правове забезпечення електронного судочинства».

Досліджуючи процес формування правового механізму електронного діловодства як одного з базових елементів електронного судочинства в Україні, Н.В. Канюкою зроблено слушні висновки про різноплановість організації електронного діловодства та документообігу, зв'язок всіх її аспектів із реалізацією ідеї електронного правосуддя. На сторінці 62 у висновках до Розділу 1 зазначено, що здійснення судочинства із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у процесі ведення діловодства відкриває шлях доступу особи до електронного правосуддя, тому від якості здійснення електронного судочинства, забезпеченого сучасним високим рівнем організації діловодства та документообігу залежить, чи буде у підсумку досягнуто мети електронного правосуддя. Звертаючи увагу на логічний висновок, зацентруємо на тому, що розкриття питання, яке йому передувало, містило переважно інформативний характер, оскільки максимально розкрито перелік та зміст нормативних актів, які у той чи інший період розвитку діловодства та документообігу у судах сприяли формуванню електронного діловодства та документообігу у зазначених установах. На нашу думку, було б більш доцільним приділити увагу саме аналізу правового регулювання досліджуваних відносин;

У підрозділі 3.1 Цифрова трансформація судочинства в Україні авторка на сторінках 124-127 досліджує принципи, характерні для традиційного та електронного судочинства, а також на основі відмежування електронного судочинства від традиційного виділяє засади електронного судочинства. Погоджуючись з тим, що принципи електронного подання документів, електронного обігу даних, електронного засвідчення документів належать до принципів здійснення електронного судочинства, водночас не поділяємо думки, що принципи безпеки та конфіденційності, доступності, прозорості та публічності поширюють свою дію лише на електронне судочинство. Вважаємо, що вони мають стосунок й до здійснення судочинства в цілому;

Авторка у дисертаційному дослідженні неодноразово використовує термін «традиційний», зокрема у висловах «традиційний процес ведення діловодства» (с. 61 дис.), «традиційний спосіб подачі документів» (с. 86 дис.), «традиційне судочинство» (с. 123 дис.) тощо, протиставляючи його терміну «електронний», однак у тексті роботи відсутнє розкриття даного поняття. На наше переконання воно потребує додаткового тлумачення під час публічного захисту дисертації.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Не зважаючи на висвітленні зауваження, в цілому вони не зменшують науковий рівень дисертації і не впливають на отримані у ній наукові результати.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації мають належне теоретичне, методологічне та практичне обґрунтування. Це обумовлене значною кількістю опрацьованих Н.В. Канюкою джерел, апробацією результатів наукового дослідження на науково-практичних конференціях.

Дисертація належним чином оприлюднена та пройшла відповідну апробацію у наукових публікаціях та виступах на науково-практичних конференціях. Зміст дисертації відповідає вимогам МОН України та відповідно відтворений в авторефераті.

Зважаючи на вищевикладене, є всі підстави для висновку, що дисертація Канюки Наталії Валеріївни «Адміністративно-правове забезпечення

електронного судочинства в Україні» відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

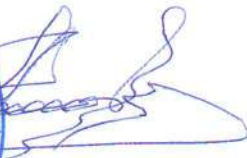
професор кафедри
державно-правових дисциплін
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького,
доктор юридичних наук, професор

Світлана ОБРУСНА

Підпис засвідчено:

Проректор з наукової
та інноваційної діяльності

Олександр СПРЯГАЙЛО